

УДК [347.73: 336.74](477)

О.О. Єна

**ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЛІЦЕНЗУВАННЯ
ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ВАЛЮТНИХ
ОПЕРАЦІЙ В УКРАЇНІ**

Анотація. У статті розглянуто деякі особливості ліцензування діяльності у сфері валютних операцій в Україні. Визначено пропозиції щодо подальшого удосконалення законодавства у сфері валютного регулювання.

Ключові слова: валютні операції, ліцензування валютних операцій.

Аннотация. В статье рассмотрены некоторые особенности лицензирования деятельности в сфере валютных операций в Украине. Определены предложения относительно дальнейшего усовершенствования законодательства в сфере валютного регулирования.

Ключевые слова: валютные операции, лицензирование валютных операций.

Abstract. In the article some features of licensing of currency transactions in Ukraine are examined. There are defined the suggestions of the further legislation improvement in sphere of currency regulation.

Key words: currency transactions, currency transactions licensing.

Валютна політика, що проводиться в Україні, базується на поєднанні часткової лібералізації валютних відносин зі збереженням певних валютних обмежень. Правовий режим здійснення валютних операцій характеризується застосуванням різноманітних економічних та адміністративних засобів і механізмів регулювання. Режим ліцензування валютних операцій є важливим елементом системи валютного регулювання України.

Деякі питання правової регламентації ліцензування валютних операцій розглядалися в роботах таких провідних українських учених, як Є.О. Алісов, Ю.М. Бездітко, Ж.В. Завальна, О.А. Костюченко, Л.М. Кравченко, С.І. Лучковська, О.О. Мануйленко, С.М. Половко, О.Є. Северин, Г.А. Стасюк, М.В. Старинський та ін. Цій проблемі приділялася певна увага в науково-теоретичних працях таких російських дослідників, як М.М. Артемов, О.Ю. Грачова, Б.Ю. Дорофєєв, А.В. Ємелін, М.М. Земцов, В.В. Наумов, В.О. Пушин, М.В. Сапожников, Г.А. Тосунян, І.В. Хаменушко та ін. Водночас зазначене питання є недостатньо дослідженим, а наявність прогалин в законодавстві обумовлює незаперечне науково-теоретичне і практичне значення й актуальність теми та необхідність її поглибленого дослідження.

Метою статті є виявлення особливостей правового регулювання ліцензування валютних операцій в Україні.

Однією з умов здійснення валютної операції є її легітимність, тобто державне підтвердження законності виконання такої операції, що відбувається за допомогою застосування інституту ліцензування, призначення якого полягає у встановленні особливого державного контролю за здійсненням суб'єктами валютних операцій.

Система ліцензування спрямована на підвищення рівня валютного регулювання, забезпечення надійності і стабільності валютної системи. Також ліцензування валютних операцій має певні особливості: ліцензія є офіційним документом та видається винятково органом, уповноваженим державою – Національним банком України; передбачається особливий порядок видачі, переоформлення, призупинення дії й відкликання ліцензії; введено особливий контроль за дотриманням ліцензійних умов; передбачено відповідальність за порушення вимог законодавства щодо ліцензування діяльності у сфері валютних операцій.

Відповідно до положень статті 5 Декрету Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» (надалі – Декрет) [1] валютні операції, що підпадають під режим ліцензування, здійснюються на підставі ліцензії Національного банку України, які поділяються залежно від тривалості та періодичності здійснення на:

1) *генеральні ліцензії*, що видаються комерційним банкам та іншим кредитно-фінансовим установам на здійснення валютних операцій на весь період дії режиму валютного регулювання і не потребують індивідуальної ліцензії. Уповноважені банки, які одержали генеральну ліцензію Національного банку України на здійснення операцій, пов'язаних із торгівлею іноземною валютою, мають право відкривати на території України пункти обміну іноземних валют, у тому числі на підставі агентських угод з іншими юридичними особами-резидентами;

2) *індивідуальні ліцензії*, що видаються резидентам і нерезидентам на здійснення разової валютної операції на період, необхідний для здійснення такої операції. Індивідуальній ліцензії потребують такі операції:

а) вивезення, переказування і пересилання за межі України валютних цінностей, за винятком:

– вивезення, переказування і пересилання за межі України фізичними особами-резидентами іноземної валюти на суму, що визначається Національним банком України;

– вивезення, переказування і пересилання за межі України фізичними особами-резидентами і нерезидентами іноземної валюти, яка була раніше ввезена ними в Україну на законних підставах;

– платежів в іноземній валюті, що здійснюються резидентами за межі України на виконання зобов'язань у цій валюті перед нерезидентами щодо оплати продукції, послуг, робіт, прав інтелектуальної власності та інших майнових прав, за винятком оплати валютних цінностей та за договорами (страховими полісами, свідоцтвами, сертифікатами) страхування життя;

– платежів в іноземній валюті за межі України у вигляді процентів за кредити, доходу (прибутку) від іноземних інвестицій;

– вивезення за межі України іноземної інвестиції в іноземній валюті, раніше здійсненої на території України, в разі припинення інвестиційної діяльності;

– платежів в іноземній валюті за межі України у вигляді плати за послуги з аеронавігаційного обслуговування повітряних суден, що справляється Європейською

організацією з безпеки аеронавігації (Євроконтроль) відповідно до міжнародних договорів;

б) ввезення, переказування, пересилання в Україну валюти України в межах, встановлених законодавством;

в) надання і одержання резидентами кредитів в іноземній валюті, якщо терміни і суми таких кредитів перевищують встановлені законодавством межі;

г) використання іноземної валюти на території України як засобу платежу або як застави;

д) розміщення валютних цінностей на рахунках і у вкладах за межами України, за винятком:

- відкриття фізичними особами – резидентами рахунків у іноземній валюті на час їх перебування за кордоном;

- відкриття кореспондентських рахунків уповноваженими банками;

- відкриття рахунків в іноземній валюті резидентами;

є) здійснення інвестицій за кордон, у тому числі шляхом придбання цінних паперів, за винятком цінних паперів або інших корпоративних прав, отриманих фізичними особами – резидентами як дарунок або у спадщину.

Ліцензія Національного банку України на здійснення валютних операцій надається банкам – юридичним особам, які здійснюють свої операції на території України не менше одного року, мають статутний капітал розміром, що встановлюється Національним банком, та власні кошти. Після отримання ліцензії банки набувають статусу уповноважених банків.

Чинне законодавство забороняє Національному банку обмежувати права суб'єктів валютного ринку на здійснення операцій з іноземною валютою, гарантовані їм законом.

Таким чином, Декрет встановлює винятковість суб'єктів, що можуть отримати генеральну ліцензію (комерційні банки та інші кредитно-фінансові установи України), а також визначає перелік валютних операцій, які потребують наявності індивідуальної ліцензії (з урахуванням винятків з такого переліку).

Законом України «Про банки і банківську діяльність» [2] та Положенням про порядок видачі банкам банківських ліцензій, письмових дозволів та ліцензій на виконання окремих операцій, затвердженим постановою Правління Національного банку України від 17.07.2001 р. №275 [3], також визначено окремі положення механізму ліцензування валютних операцій, що здійснюються банківськими установами. Ці нормативно-правові акти передбачають можливість здійснення банками операцій з валютними цінностями тільки при наявності банківської ліцензії та за умови отримання письмового дозволу Національного банку України. Але в даному випадку письмовий дозвіл Національного банку України на здійснення операцій з валютними цінностями (відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» та Положення про порядок видачі банкам банківських ліцензій, письмових дозволів та ліцензій на виконання окремих операцій) є генеральною ліцензією на здійснення валютних операцій згідно з Декретом Кабінету Міністрів

України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» та може видаватися Національним банком України за умови дотримання комерційним банком відповідних вимог. А банківська ліцензія згідно з Законом України «Про банки і банківську діяльність» має загальний характер і надає банку можливість здійснювати банківську діяльність (приймання вкладів (депозитів), відкриття та ведення поточних рахунків клієнтів і банків-кореспондентів, розміщення залучених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик).

Отже, за змістом Декрету валютні операції на території України здійснюються за загальним правовим режимом (тобто без будь-яких обмежень) або за спеціальним правовим режимом (такі операції підпадають під режим ліцензування). В останньому випадку мова йде як про банківські ліцензії на здійснення банківських операцій в іноземній валюті, так і про отримання суб'єктом, що має певний інтерес у здійсненні платежу або передачі валютних цінностей, разового дозволу на конкретну операцію (наприклад, для відкриття рахунку в іноземному банку за межами України необхідно отримати дозвіл Національного банку України). Ліцензування, запроваджене банківським та валютним законодавством, передбачає стосовно банківської сфери – видачу банківських ліцензій, письмових дозволів та ліцензій на здійснення окремих операцій, а стосовно валютної сфери – видачу генеральних та індивідуальних ліцензій Національним банком України.

На наш погляд, з метою уніфікації валютної та банківської термінології, а також запобігання плутанини під час правозастосування доцільно внести зміни до законодавства та ввести термін «валютна ліцензія» і відповідно її різновиди – «генеральна валютна ліцензія» й «індивідуальна валютна ліцензія». Таке положення дозволить поряд з поняттям «банківська ліцензія» використовувати категорію „валютна ліцензія”, що сприятиме однозначному трактуванню положень валютного та банківського законодавства щодо ліцензування діяльності у сфері валютних операцій.

В умовах становлення фінансової системи України, а також з урахуванням історичного розвитку державного регулювання застосування ліцензування окремих валютних операцій є необхідним і виправданим, оскільки лібералізація валютного режиму в умовах трансформації економіки може спричинити погіршення валютного становища держави, а в результаті посиляться вплив капіталів із держави, відбудеться падіння курсу національної валюти та поглиблення інфляційних процесів.

Література

1. Про систему валютного регулювання і валютного контролю : Декрет Кабінету Міністрів України від 19.02.1993 р. №15-93 //Відомості Верховної Ради України. – 1993. – №17. – Ст. 184;
2. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7.12.2000 р. №2121-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 5–6. – Ст. 30;
3. Про затвердження положення про порядок видачі банкам банківських ліцензій, письмових дозволів та ліцензій на виконання окремих операцій : Постанова Правління Національного банку України від 17.07.2001 р. №275 // <http://www.rada.kiev.ua/>.